

IMPROVISOINNIN LÄHTEILLÄ

Miten opettaa ja harjoitella improvisointia

Jukka Jänkälä ja Lauri Ranki

Pedagoginen opinnäytetyö
05-2010

Savonia AMK

Tekijä(t) Jänkälä, Jukka Ranki, Lauri	Julkaisun laji Pedagoginen opinnäytetyö (5 op)	Päivämäärä 25.05.2010
	Sivumäärä 22	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi IMPROVISOINNIN LÄHTEILLÄ, miten opettaa ja harjoitella improvisointia		
Koulutusohjelma Opettajan pedagogiset opinnot musiikin ja tanssin alalla		
Työn ohjaaja(t) Anttila, Helena		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Opinnäytetyössä tarkastellaan musiikin improvisointia. Siinä kerrotaan mitä improvisointi on, ja miten improvisointi on historian aikana kehittynyt. Työssä osoitetaan improvisoinnin tärkeys etenkin jazzmusiikissa, missä improvisointi on parhaimmillaan luovaa kollektiivista itseilmaisua. Aihetta tutkitaan opettamisen näkökulmasta ja perehdytään eritasoisten oppilaiden opetuksellisiin haasteisiin. Tavoitteena on ollut löytää uusia näkemyksiä improvisointiin ja koota hyväksi havaittuja metodeja improvisoinnin harjoitteluun ja opettamiseen.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Improvisointi, opettaminen		
Muut tiedot		

Author(s) JÄNKÄLÄ, Jukka RANKI, Lauri	Type of publication Diploma project (5 ECTS credits)	Date 25052010
	Pages 22	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title SOURCES of improvisation, how to teach and practice improvisation		
Degree Programme Pedagogical studies for music and dance teachers		
Tutor(s) ANTTILA, Helena		
Assigned by		
<p> This thesis looks at music improvisation. It tells you what improvisation is, and how improvisation has developed through history. We have shown the importance of improvisation, especially in jazz, where improvisation is at it's best a creative collective self-expression. The subject was examined from the perspective of teaching and learning about the different levels of students' educational challenges. The aim has been to find a new perspective on improvisation and bring proven methods of training and teaching improvisation. </p>		
Keywords Improvisation, teaching		
Miscellaneous		

Sisällys

1	JOHDANTO	6
2	IMPROVISOINNISTA YLEISESTI	7
2.1	Mitä improvisointi on?	7
2.2	Miksi improvisointi on tärkeää?	8
3	IMPROVISOINNIN OPETTAMINEN	10
3.1	Miksi improvisoinnin opettaminen on tärkeää?	10
3.2	Eritasoisten oppilaiden huomioiminen opetuksessa	10
3.2.1	<i>Vasta-alkajalle</i>	10
3.2.2	<i>Edistyneelle</i>	12
3.3	Metodeja improvisointiin	13
3.3.1	<i>Soolon kehittäminen</i>	13
3.3.2	<i>Soolo transkriptioita</i>	13
3.3.3	<i>Play and rest</i>	14
3.3.4	<i>Sointujen merkitseminen</i>	16
3.3.5	<i>Erilaisia tapoja harmonian käsittelyyn</i>	16
3.3.6	<i>Fraseeraus</i>	18
3.3.7	<i>Metodeita kappaleiden ulkoa oppimiseen</i>	19
3.3.8	<i>Improvisoinnin välineitä</i>	19
4	IMPROVISOINNIN HARJOITTELU	20
5	POHDINTA	24
	LÄHTEET	25

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme aiheena on musiikin improvisointi. Kerromme aluksi yleisellä tasolla, mitä improvisointi on. Miten improvisointi on historian aikana kehittynyt klassisesta musiikista moderniin rytmimusiikkiin. Pyrimme osoittamaan improvisoinnin tärkeyden etenkin jazzmusiikissa, missä improvisointi on parhaimmillaan luovaa kollektiivista itseilmaisua.

Olemme tutkineet aihetta opettamisen näkökulmasta. Käytimme työn pohjana omia kokemuksiaamme oppilaana, opetustyössä ja harjoittelussa. Esitämme opinnäytetyössämme kuinka eritasoiset oppilaat tulisi huomioida opetustyössä. Kerromme mitkä asiat tulisi huomioida ja miten improvisointia kannattaa opettaa vasta-alkajalle. Tämän jälkeen perehdymme edistyneemmän oppilaan opetuksellisiin haasteisiin. Tuomme esiin improvisoinnin hyödyn ja merkityksen musiikin eri alueilla.

Tavoitteenamme on ollut löytää uusia näkemyksiä improvisointiin ja koota hyväksi havaittuja metodeja improvisoinnin harjoitteluun ja opettamiseen. Esittelemme ratkaisuja monipuoliseen ja tehokkaaseen harjoitteluun Hal Crookin kirjaa *How to Improvise* mukaillen.

2 IMPROVISOINNISTA YLEISESTI

2.1 Mitä improvisointi on?

Improvisoinnilla tarkoitetaan musiikissa hetken mielijohteesta, joko täysin vapaasti tai annetun aiheen pohjalta syntyvää valmistelematonta sävellystä. Improvisointi voi olla yksi- tai moniäänistä, perkussiivista sekä kaikkien edellisten yhdistelyä.¹

Improvisointi oli aikaisemmin hyvin tärkeällä sijalla musiikin harjoituksessa. Se kuului kiinteänä osana varhaisen soitinmusiikin luuttu- tai klaveeripreludeihin ja toccatoihin, englantilaiseen variaatiotaiteeseen 1600-luvulla, koko kenraalibassoon sekä kaikkien ajateltavissa olevien äänien ornamentein varustamiseen barokin aikana sekä lopuksi soolokadensseina myös soitinkonsertteihin. Monet suuret säveltäjät ovat olleet myös maineikkaita improvisoijia esim. Bach, Händel, Mozart, Beethoven ja Liszt. Improvisointi elää urkumusiikissa, eri maiden kansanmusiikissa sekä myös taidemusiikissa, esim. intialaisessa raga-musiikissa ja länsimaisessa modernissa konserttimusiikissa. Jazzissa improvisoinnilla on keskeinen asema, ja niinpä siellä puhutaankin melodisesta, harmonisesta, modaalisesta, rytmisestä, soinnillisesta ja vapaasta improvisaatiosta. Improvisoinnin synonyymina käytetään toisinaan sanaa ekstemporointi.²

Improvisointi on puhetta ihmiseltä toiselle. Se voi olla myös autokommunikaatiota, keskustelua itsenä kanssa. Se on myös tekemistä ilman sen kummempia päämääriä tai reflektointia. Improvisoimalla saa soittaa musiikkia ilman nuotteja.³

¹ Backlund 2000, 3

² Brodin 1990, 117

³ Toivanen, Toppola haastattelut 2009

Improvisoinnin luonteeseen kuuluu olennaisesti spontaani ilmaisutapa, joten sitä ei ole mielekäästä rajoittaa liiaksi teoreettisiin sääntöihin. On hyvä muistaa, että teoria on aiemman musiikin analyysistä peräisin oleva yhteenveto, eikä perimmäinen tarkoitus ole päästä sen kautta takaisin menneen aikakauden tyyliin. Sen pohjalta tulisi pikemminkin saada virikkeitä kehittää musiikkia ja omaa ilmaisua edelleen.

Monen mielestä improvisointi saattaa käytännössä tuntua ylivoimaisen vaikeilta, eikä siihen uskalleta siksi useinkaan ryhtyä. On aivan selvää, ettei improvisointitaitoa voida oppia kirjoista. Tieto ja korvan kehittäminen kyllä edesauttavat, mutta heittäytyminen ennakkoluulottomasti soittotilanteeseen on loppujen lopuksi ainoa tapa oppia improvisoimaan. Virheprosentti on alussa toki mahtava sekä rytmisesti että väärrien äänien muodossa, mutta mitä paremmin kuulet musiikilliset tapahtumat ja osaat soveltaa kuulemaasi teoreettisesti, sitä nopeammin virheet korjaantuvat. Tuskin kukaan kuuluisista jazz- tai popmuusikoista on päässyt täydelliseen suoritukseen ensimmäisillä pyrkimyksillään.⁴

2.2 Miksi improvisointi on tärkeää?

Musiikissa ja erityisesti jazz-musiikissa improvisointi on olennaisessa osassa. Jazz-musiikissa improvisoidut soolot ovat kappaleiden ydin ja monesti teokset ovat täysin improvisoituja kuten free-jazz musiikissa. Musiikkiin improvisointi tuo soinnillista, rytmistä ja melodista vapautta. Improvisoimalla ihminen pääsee ilmaisemaan itseään ja saa äänensä kuuluviin.

Kun monta muusikkoa improvisoi samanaikaisesti, he pyrkivät myös tarkkailemaan toisiaan ja saamaan vihjeitä siitä, mihin suuntaan esitys on etenemässä. Erityisesti jazz-musiikissa koko yhtyeen työskentely perustuu tällaiseen kollektiiviseen improvisointiin. Samoin kansanmusiikki on usein kollektiivisesti alusta loppuun improvisoitua.

Jokainen voi kokeilla improvisointia helposti itse - riittää että rupeaa hyräilemään tai viheltämään jotain uutta sävelmää. Improvisoinnin voidaan sanoa olevan usein myös osa musiikin säveltämisprosessia.

⁴ Backlund Kaj 2000, 3

Taitava improvisointi on koskettavaa, se vie matkalle, kertoo esittäjästään ja on esittäjänsä näköinen. Improvisointi ei ole pelkästään teknistä osaamista. Ilman tunnetta improvisointi jää köyhäksi. Hyvässä improvisoinnissa luodaan musiikillinen maailma, joka tulee niin konkreettiseksi että yleisö voi osallistua siihen. Kaiken musiikin ja improvisoinnin tarkoituksena on viedä jokin viesti yleisölle ja sen koskettaminen.⁵

⁵ Toppola haastattelu 2009

3 IMPROVISOINNIN OPETTAMINEN

3.1 Miksi improvisoinnin opettaminen on tärkeää?

Improvisointitaito on hyödyllinen kaikenlaisen itseilmaisun kehittymiselle. Kyseessä on kaikkein alkuperäisin musiikin tekemisen muoto, joka auttaa ihmistä löytämään itsensä, oman äänensä ja soundinsa. Opettelemalla improvisoimaan saa käytännön musiikillisia valmiuksia vaihtuviin tilanteisiin. Esim. tanssimuusikko, kirkkomuusikko, säestäjä tai kuka tahansa muusikko pärjää paljon paremmin työssään, jos hän osaa improvisoida.⁶

Improvisoinnin opetuksessa musiikin teoria yhdistyy käytäntöön eli esimerkiksi erilaisia skaaloja yhdistellään sointuihin ja niitä harjoitellaan soittimella. Tällä tavalla harmonian taju kehittyy ja asiat konkretisoituvat. Opettamalla improvisointia oppilas saadaan ajattelemaan oma-aloitteisesti ja kokeilemaan luovasti erilaisia ratkaisuja. Oppilas saa myös paremmat eväät lähestyä eri musiikin tyylejä harmonian ja rytmin kautta.

3.2 Eritasoisten oppilaiden huomioiminen opetuksessa

3.2.1 Vasta-alkajalle

Improvisoinnin opettaminen tulisi aloittaa oppilaan kiinnostuksen herätessä improvisointia sisältävää musiikkia kohtaan.⁷ Nuottisidonnaisuudesta eroon pääseminen on tärkeää ja sitä tulisi painottaa opetuksessa jo varhaisessa vaiheessa.⁸ Oppilaan ikä, taidot, tiedot ja mieltymykset asettavat erilaisia lähtökohtia improvisoinnin opettamiselle. Tiedollisesti ja taidollisesti pidemmällä oleville oppilaille voidaan antaa vaativampia harjoituksia. Motivaation säilyttämiseksi oppilaan mieltymykset tulisi huomioida. Jokainen oppilas on erilainen, oma yksilönsä.

⁶ Toivanen, Toppola haastattelut 2009

⁷ Toppola haastattelu 2009

⁸ Toivanen haastattelu 2009

Alussa voidaan improvisoida jonkun tutun yksinkertaisen melodian äänillä. Opettaja voi soittaa esimerkkejä kappaleen äänillä eri järjestyksessä, ja oppilas imitoi niitä. Vähitellen oppilaita tulisi kannustaa myös omien melodiodien kehittämiseen.

Rytmi on hyvä pitää aluksi mahdollisemman yksinkertaisena, jotta voi keskittyä melodiaan. Alkuvaiheen kappaleissa tulisi olla mahdollisimman vähän ääniä kuten esimerkiksi ”Ostakaa makkaraa”-kappaleessa, ja siitä voi edetä moniäänisempiin kappaleisiin esimerkiksi ”Ukko Nooa”.

Rytmistä improvisointia voi opettaa melodian rytmin muuntelulla esimerkiksi kohois- kuin ja pitämällä taukoja. Varioimalla sointukomppia voi myös harjoitella rytmin improvisoimista. Esimerkiksi voidaan kokeilla erilaisia rytmejä yhdellä soinnulla, jottei tarvitse keskittyä sointuvaihdoksiin.

Blues on oivallinen lähtökohta harmonisen eli soinnullisen improvisoinnin aloittamiseen, koska siinä selviää vähäisellä materiaalilla. Sen perusrakenteessa on vain kolme sointua, ja näihin kaikkiin sopivat ensimmäiseltä asteelta muodostettavat mollipentatoninen- ja blues-asteikko. Ne ovat helpompi omaksua, koska niissä on vähemmän säveliä kuin duuriasteikossa. Improvisointi kannattaa aloittaa soittamalla blues-kierron päälle vain muutamaa asteikon sävelistä ja kokeilemalla niitä kierron sointuihin. Jatka lisäämällä asteikon ääniä yksi ääni kerrallaan. Tällä tavalla asteikon äänet ja niiden sopivuus sointuihin tulevat tutuksi. Risto Toppolan sanoin: ”Ei pidä kuormittaa oppilasta liiallisella materiaali määrällä.”

Musiikinteorian tietämyksen kasvaessa voidaan tuoda mukaan muitakin asteikoita. Esimerkiksi improvisointia voi harjoitella duuriasteikolla I-IV-V-asteiden tai luonnollisen- ja harmonisen-molliasteikon vastaavien sointuasteiden päälle.

3.2.2 Edistyneelle

Kun oppilas on tarpeeksi kypsä tekniseltä osaamiseltaan ja teorian tietämykseltään, voidaan opetuksessa tuoda esiin materiaalia, joka yhdistää teorian käytäntöön. On tärkeää oppia tunnistamaan soitetun sävelen funktio sointuun nähden. Opetusmateriaalin käytössä tulee tehdä ero yksityisoppilaan ja opisto/ammattiopiskelijan välillä. Opetusmateriaalin pohjana tulee käyttää oppilaan omia mieltymyksiään, mutta opisto/ammattiopiskelijaa opettaessa pitää myös noudattaa oppilaitoksen valmista opetussuunnitelmaa. Yksityisoppilaalle ei kannata tyrkyttää liikaa teoriaa ellei hän sitä itse halua.

Helppo tapa lähestyä improvisointia on opettaa oppilaalle asteikko ja antaa hänen kehittää lyhyitä fraaseja opettajan säestäessä soinnulla. Aluksi on hyödyllistä käydä läpi duuri-asteikon eri moodit. Oppilas saa hyvän kuulokuvan eri moodeista improvisoimalla C-duuriasteikolla opettajan säestäessä kaikilla asteikon sointuasteilla. Seuraavaksi oppilaan tulisi opetella moodit käyttäen samaa pohja-ääntä. Tässäkin esimerkissä opettajan on hyödyllistä säestää oppilasta. Kannattaa myös käydä oppilaan kanssa muidenkin asteikkojen moodeja kuten jazz-mollin I, IV ja V sekä harm. mollin I ja V. Myös symmetrisiä asteikkoja (esim. dim-asteikko ja kokosävelasteikko) on hyvä tutustuttaa oppilaalle.

Asteikko-pohjaisesta improvisoinnista voidaan jatkaa siirtymällä kolmisointuarpeggio-pohjaiseen improvisointiin. Kappaleiden harmonia tulee hyvin tutuksi kolmisoinnun ääniä soittamalla. Soinnun äänillä improvisoidessa on hyvä huomioida sointujen väliset johtosävelet. Esim. G-duurin terssiltä C-duurin perusääneen on vahva harmoninen liike. Kolmisointu-pohjaisen improvisoinnin jälkeen kannattaa siirtyä nelisointuarpeggioihin, jossa tapahtuu huomattavasti enemmän harmonisia purkauksia. Harjoittele sointuasteille II-V-I kaikissa sävellajeissa. Käy läpi sointuasteet kaikista sävellajeista aloittamalla C-duurista ja etene aina kvartilla ylös- tai alaspäin seuraavaan sävellajiin kunnes kaikki asteikot on käyty. Aloitus säveltä kannattaa vaihdella (pohjaääni, terssi, kvintti, septimi) ja sointuarpeggiota voidaan soittaa alhaalta ylöspäin sekä ylhäältä alaspäin. Harjoitusta voidaan maustaa käyttämällä ala- ja yläjohtosäveliä soinnun sävelien lähestymiseen.

Monesti suositellaan harjoittelemaan sointupohjaista improvisointia kahdeksasosa nuoteilla, mutta aluksi on suositeltavaa soittaa neljäsosa nuoteilla. Tempo tulee pitää aluksi tarpeeksi hitaana, jotta ajatus pysyisi mukana. Vähitellen voidaan siirtyä kahdeksasosa-pohjaiseen improvisointiin, missä fraseeraus tulee huomioitavaksi.

Neljäsosa- ja kahdeksasosapohjaisen improvisoinnin harjoittelun lisäksi voidaan käyttää erilaisia toistuvia rytmisiä motiiveja. Tämä harjoitusmetodi helpottaa lähestymistä improvisoinnin opettelemisessa. Rytmien motiivi ruokkii lisää melodisia ideoita.

3.3 Metodeja improvisointiin

3.3.1 Soolon kehittäminen

Olenaisena osana improvisoitua sooloa soittaessa on soolon kehittäminen ja siihen liittyen soolokaari. Yleensä soolokaari on noususuhdanteinen. On hyvä aloittaa soolo maltillisesti ja lähteä siitä kasvattamaan vähitellen. Aluksi on hyvä soittaa lyhempiä fraaseja ja pidempiä nuotteja. Sooloa kehittäessä voi tihentää nuottien aika-arvoja ja samalla pidentää fraasien pituutta. Dynamiikkaa voi myös hyödyntää soolon kehittämisessä. Soolon voi aloittaa soittamalla hiljempää ja loppua kohden kasvattaa äänenvoimakkuutta. Soittimen amplitusta voi myös hyödyntää soolon soitossa. Soolokaaria on kuitenkin myös erilaisia. Esimerkiksi soolo voi alkaa hirmuisella tykityksellä ja rauhoittua loppua kohden. Soolokaareissa voi olla myös monta huipentumaa sekä suvantovaihetta.

3.3.2 Soolo transkriptioita

Soolojen ylös kirjoittaminen nuoteille tallenteelta on yksi tehokkain tapa oppia improvisoinnista. Jazz improvisoinnissa on aina ollut olennaisena osana mestareiden soolujen opetteleminen. Aluksi on hyvä aloittaa transkription kirjoittaminen hitaista kappaleista kuten balladeista tai helpoista sooloista. Soolot tulee opetella ulkoa ja harjoitella fraaseja tai soolo kokonaisuudessaan eri sävellajissa. Transkriptioita tekemällä korva kehittyy

sekä soolojen nuotintaminen käy helpommaksi. Sooloa opetellessa tulee kiinnittää erityistä huomiota fraseeraukseen ja artikulointiin. Transkriptioiden valinnoissa kannattaa pitää vaihtelua musiikkityyleissä ja soittajissa, jotta saa erilaisia näkemyksiä soolon soitosta ja fraseerauksesta. Transkriptioita kannattaa soittaa myös eri musiikintyyliä, kuten bossanova-sooloa swingtyylissä.

Soolo tulee myös analysoida. Sävelet pitää ajatella soivan soinnun pohjalta siten, että äänet ovat soinnunsäveliä tai lisäsäveliä. Myös sointuun kuulumattomat sävelet, jotka yleensä ovat kromaattisia väliääniä, on hyvä tunnistaa. Analysointi sointujen pohjalta selkeyttää ajatusta siitä mitä soittaa. Se helpottaa fraasien siirtämistä eri sävellajeihin.

Transkriptiota voi käyttää improvisoinnin harjoittelun apuna. Kirjoitetun soolon ja improvisoinnin vuorovaikusta voi harjoitella seuraavasti: Kannattaa aloittaa soittamalla valmiista soolosta esim. kaksi tahtia ja tämän jälkeen tulee soittaa kaksi seuraavaa tahtia improvisoiden sointujen päälle. Tämän jälkeen kyseisiä tahteja voidaan joko toistaa tai poimia jokin toinen neljän tahdin tai muun mittainen fraasi. Harjoitus on mahdollista myös tehdä siten, että vuorottelee koko kappaleen ajan. Vuorottelemalla kirjoitetun ja improvisoidun soolon välillä saa rytmisiä ja melodisia aiheita omaan soittoon. Tässäkin harjoituksessa on hyödyllistä opetella valmis, jo olemassa oleva soolo, tai sen osa ulkoa jotta oppiminen olisi tehokasta ja nuottikirjoituksesta pääsisi mahdollisimman nopeasti eroon.

3.3.3 *Play and rest*

Musiikki voidaan ajatella äänen ja hiljaisuuden väliseksi suhteeksi, joten hiljaisuutta toisin sanoen taukoa tulisi pitää tärkeänä tekijänä. Sooloissa tauon merkitys jää usein vähemmälle huomiolle. Taukoa pitämällä soolojen ajatukset korostuvat ja tulevat selkeämmäksi yleisölle, muille soittajille sekä itse solistille. Play and rest lähestymistapa tuo soittajalle mahdollisuuksia harjoitella ja kontrolloida soolon suun-

taa. Myös vuorovaikutus solistin ja säestäjien välillä selkeytyy. Play and rest metodia on hyödyllistä opettaa kaiken tasoisille soittajille.⁹

Yksi harjoitus on improvisoida tempossa Play and rest ajatusta käyttäen seuraavia harmonia pohjia:

1. yhdellä soinnulla
2. sointu progressio esim. I-VI-II-V
3. tuttu kappale
4. ilman sointua

Jokaista kohtaa tulee harjoitella säestyksen kuten esim. metronomin, komppilevyn, muiden soittajien kanssa tai ilman säestystä. Tempoa, sävellajia, sointuja ja säestystä kannattaa vaihdella säännöllisin väliajoin. Aluksi on suositeltavaa käyttää helpompaa harmoniaa ja hitaampaa tempoa. Tavoitteena on tutustua taukoihin soolon aikana, joten aluksi tulee soittaa lyhyitä fraaseja (esim. 1-2 tahtia), ja pitää pitkiä taukoja (esim. 2-4+ tahtia) keskinopeaan tempoon. Myöhemmin tulee lisätä vaihtelua taukojen ja fraasien mittoihin.

Soolon fraasi kannattaa aloittaa mieluummin tahdin toiselta tai kolmannelta iskulta kuin ensimmäiseltä. Aloituksen voi tehdä miltä iskulta tahansa mutta odota tietoisesti oikeaa lähtökohtaa fraasille. Soolon aloitus voi olla äänen voimakkuudeltaan voimakas tai hiljainen, ja energinen tai vähemmän energinen, mutta se pitäisi aina olla tarkka ja kontrolloitu. Improvisointi kuulostaa vähemmän ennalta arvattavalta, kun fraasien aloituksella pyritään yllättämään soittokaverit ja yleisö.

⁹ Crook 1990, 17

3.3.4 Sointujen merkitseminen

Teorian ja soittimen tuntemuksen kasvaessa kannattaa ajatella asteikon äänet sointujen sävelinä. Esimerkiksi kierron I-VI-II-V yhteydessä on järkevämpää merkitä sointujen ääniä yhden skaalan sijaan. Erityisesti karaktääri sävelien (terssi, septimi) tuo soittoon harmonisesti selkeämpää linjaa.

Blues-improvisointia voi laajentaa merkitsemällä sointujen säveliä pelkän Blues-asteikon sijasta. Käyttämällä eri sointuasteilla dominantti pentatonista asteikkoa sointujen karaktäärisävelet tulevat paremmat esiin (terssiltä septimille ja toisinpäin).

3.3.5 Erilaisia tapoja harmonian käsittelyyn

Improvisoinnin harjoittelussa voi käyttää seuraavia soinnullisia lähestymistapoja. Nämä tuovat soittoon uusia harmonisia näkemyksiä.

- Cmaj7 päälle voi käyttää seuraavia kolmisointuja

D/C = C 6/9 #11

Em/C = Cmaj7

F#mb5 = C6 #11

G/C = Cmaj9

Am/C = C6

Bm/C Cmaj9 #11

- C7 (suurinosa alt-sävytteisiä)

Dbm/C = C7#5 b9

Ebm/C = C7b5#9

Gb/C = C7b5b9

Gm/C = C9

Ab/C = C7#5#9

A/C = C13b9

- Cm

Dm/C = Cm13

Eb/C = Cm7

F/C = Cm13

G/C = Cmmaj9

Gm/C = Cm9

Bb/C = Cm11

- Korvaavia nelisointuja Cmaj7 päälle

Em7/C = Cmaj9

Bm7/C = Cmaj13 #11

- Korvaavia nelisointuja C7 päälle

Emaj7 b5/C = C7 #5 #9 Em7 b5/C = C9

F#7/C = C7b5b9

Bbm7b5/C = C7#5b9

- Korvaavia nelisointuja Cm7 päälle

Ebmaj7/C = Cm9

- Pentatonisia asteikoita Cmaj:n päälle

Em pentatoninen asteikko muodostaa Cmaj13:soinnun

Bm pentatoninen asteikko muodostaa Cmaj 13 #11:soinnun

- C7:päälle vastaava

Ebm pentatoninen asteikko muodostaa C7 (+kaikki alt-sävelet)

- Cm7.n päälle pentatonisia asteikkoja

Gm pentatoninen muodostaa soinnun Cm11

- Muita pentatonisia asteikkoja

Duuri-pentatoninen (1,2,3,5,6)

Molli-pentatoninen (1,b3,4,5,b7)

Dominantti-pentatoninen (1,2,3,5,b7)

m6-pentatoninen (1,b3,4,5,6)

7alt-pentatoninen (1,#9,3,#5,b7)

Eri vaihtoehtoja tulisi harjoitella esimerkiksi taustanauhan kanssa yhden soinnun päälle kerrallaan. On tärkeä saada kuulokuva vaihtoehtoista.

3.3.6 *Fraseeraus*

Fraseeraus tarkoittaa melodian rytmistä muuntelua. Lisäksi fraseeraamiseksi voidaan nimittää muitakin esittäjän käyttämiä tehokeinoja, esimerkiksi melodian ja sävelten painotusten muuntelua. Muuntelemisesta huolimatta fraseeraukselle on kuitenkin ominaista, että alkuperäinen melodia säilyy yleensä tunnistettavana.

Rytmin käsittely ja fraseeraus ovat myös olennainen osa improvisointia. Kolmi-muunteisuus on käsite joka yleensä liitetään jazz-musiikkiin. Fraseeraus tuo esiin soittajan tunnistettavan soundin ja svengin. Erimusiikkityyleissä on ominainen fraseeraus (esim.funk, swing). Swing-musiikissa tärkeää ettei rytmin käsittely ole liian jyrkkää. Painotus on yleensä heikolla tahdin osalla ja se tuo svengin tunteen. Funk-musiikissa painotus on enemmän nokillaan ja kulmikasta.

3.3.7 *Metodeita kappaleiden ulkoa oppimiseen*

- teeman ulkoa oppiminen (itsestään selvyys)
- sointujen ulkoa oppiminen paperille kirjoittaen ja pianoa/kitaraa hyödyntäen
- roomalaiset numerot modulaation apuna (hyödyksi myös erivireisiä instrumentteja soittavalle kuten Bb- ja Eb-saksofonit)
- kappaleiden opettelu joissa sama rakenne, esim. AABA
- tunnetun soolon opettelu opeteltavaan kappaleeseen (esim. Coltrane Giant Step, Parker Donna Lee)

3.3.8 *Improvisoinnin välineitä*

Hyödyllisin improvisoinnin harjoittelumuoto on harjoitella muiden soittajien kanssa. Kotona yksinharjoittelun avuksi löytyy myös muita apuvälineitä. Band in Box on tietokoneohjelma josta löytyy kappaleisiin säestys vaivatta. Sinne voi myös syöttää omia sointupohjia. Ohjelmassa on erilaisia musiikintyyplejä valittavaksi säestykseksi. Myös Aebersoldin tapaiset komppilevyt joissa taustat ovat ammattilaisten soittamia, ovat erittäin hyödyllisiä improvisoinnin harjoittelun yhteydessä.

4 IMPROVISOINNIN HARJOITTELU

Esittelemme seuraavaksi hyviä harjoitteluun liittyviä ajatuksia Hal Crookin *How to improvise* kirjaa mukaillen. Jokainen muusikko, joka on yrittänyt improvisoida vakavasti tietää, että se on suurimpia musiikillisia haasteita, joka vaatii täydellistä omistautumista siinä hetkessä. Improvisointi nykyään on niin laaja aihe, ettei edes motivoituneimmat ja kattavimman musiikillisen taustan omaavat opiskelijat tiedä mistä aloittaa tai miten edistyä opinnoissaan.

Kuten muidenkin asioiden, myös improvisoinnin oppiminen vaatii sekä teknistä, että luovaa kykyä, mutta ennen kaikkea opiskelijan omaa panosta. Opettajat voivat vain näyttää esimerkkejä, miten se tehdään ja jakaa ideoita, materiaaleja ja esittää lähestymistapoja harjoitteluun.

Improvisoinnissa voidaan nähdä kolme osa-aluetta:

1. Milloin soittaa?

Soitetun musiikin ja taukojen rytmittäminen sooloissa auttaa soittajaa rentoutumaan ja harjoittamaan kontrollia improvisoinnissa.

2. Miten soittaa?

Artikulointi, fraseeraus (suorat ja kolmimuunteiset kahdeksasosat), rytminen intensiteetti, synkopaatio, dynamiikka, ääniala.

3. Mitä soittaa?

Guide-tones, soinnunsävelet, asteikot, melodiat ja niiden muuntelu, soinnun ylärakteet, patternit ja inharmooniset rakenteet.

Kaikkia osa-alueita tulisi harjoitella seuraavilla tavoilla:

1. Yhden soinnun päälle improvisointia eri sointutyypeillä, sävellajeilla, tahtilajeilla sekä tempoissa.
2. Kahden tai useamman soinnun päälle improvisointia kuten edellä
3. Improvisointia sävellysten mukana eri musiikin tyyleillä, tahtilajeilla, sävellajeilla ja tempoissa.
4. Improvisointia ilman sointuja ja harmonian rajoitusta tempossa.

Harjoittelun taustalle voi käyttää seuraavia säestystapoja:

1. Komppilevyt
2. Metronomi
3. Toinen soittaja
4. Ei taustaa

Harjoittelussa tulisi käyttää erilaisia tempoja.

- Keskitempo, helppo tai miellyttävä
- Niin hitaasti tai nopeasti kuin pystyt tehokkaasti soittamaan
- Rubato, eli ei tempo

Muutaman aiheen harjoitteluun tulisi käyttää paljon aikaa päivittäin, tai vähän aikaa monen aiheen parissa, kunhan harjoitellaan samoja aiheita päivittäin. Harjoittelua jatketaan niin kauan kunnes kehitystä huomataan tapahtuneen. Kolmekymmentä perättäistä päivää on kohtuullinen raja aiheen harjoitteluun. Päivittäinen rutiininomainen harjoittelu on korvaamaton materiaalin omaksumisessa. Se poistaa turhan miettimisen siitä mitä, miten ja kuinka pitkään harjoitella. Tärkeintä harjoittelurutiinissa on, että käyttää sitä.

Harjoittelustrategia

1. Aseta raja

- Valitaan yksi tai useampi aihe mitä harjoitella.

2. Ymmärretään jokainen aihe

- Harjoittelumateriaalista pitää olla selkeä teoreettinen tietämys ja kuulokuva siitä miltä sen pitää kuulostaa.

3. Tehdään suunnitelma

- Luodaan oma realistinen harjoittelurutiini. Harjoitellaan aiheita esim. skaalat mekaanisesti (erilaisesti asteikkokuvioita) ja luovasti improvisoiden.

4. Toteutetaan suunnitelma

- Tehdään harjoituksia päivittäin. Vaihdetaan rutiinia vain, jos tuntuu, ettei edisty.

5. Kriittinen arviointi

- Harjoittelua tulee nauhoittaa päivittäin jotta heikkoudet ja vahvuudet löydetään, ja edistyminen sekä harjoitusten tehokkuus arvioidaan. Nauhoituksia kannattaa vertailla ammattilaisten soittoon. Arviointi on hyvä kohdistaa harjoitettavaan osa-alueeseen. Jos rytmin käsittelyä harjoitellaan, ei kannata olla liian kriittinen melodialinjan onnistumisesta.¹⁰

¹⁰ Crook 1991, 10, 15, 16

5 POHDINTA

Pedagogisen päättötyömme tarkoituksen oli löytää uutta tietoa ja uusia näkökulmia oman improvisoinnin ja sen opettamisen tueksi. Halusimme tuoda improvisoinnin metodeja esille ja koota niistä laaja tietopaketti harjoittelu ja opetuskäyttöön.

Parityöskentelymme toi ilmi erilaisia näkemyksiä, joita emme olleet aikaisemmin ajatelleet. Varsinkin eri instrumenttien (pääasiassa kitara ja foni) kautta ajattelu oli tuottoisaa. Työskentely yhdessä avasi pedagogisia ajatuksiamme. Meillä oli paljon hedelmällisiä keskusteluja kumminkin opetusmetodeista.

Improvisointi ja sen opettaminen on vaikea ja haasteellinen aihe. Huomasimme, että varsinkin improvisoinnin perusteita opettaessa vasta-alkajalle, tulee opetuksen olla selkeää ja jäsenneltyä. Musiikinteorian tyrkyttäminen oppilaalle voi laskea opiskelumotiivaatio.

Mielestämme onnistuimme löytämään uusia tapoja improvisoinnin opettamiseen ja harjoitteluun. Toivomme, että opinnäytetyömme on hyödyksi muillekin ja kannustaa kokeilemaan uusia improvisointi tapoja.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Backlund, Kaj 2000: *Improvisointi pop/jazzmusiikissa*. Helsinki. Wsoy.
Brodin 1990: *Musiikkisanakirja*. Keuruu. Otava.
Crook, Hall 1990: *How to Improvise*. Boston.

Haastattelut

Toivanen, Mikko 1.4.2009. Kuopio.
Toppola, Risto 22.4.2009. Kuopio.